

Таким чином, для ефективного та повного стратегічного аналізу необхідно застосовувати методи, які зображені по діагоналі матриці спектра найпоширеніших моделей стратегічного аналізу. Здійснивши метод дезагрегації цілей, можна застосувати SWOT-аналіз та матрицю БКГ. Але цей комплекс стратегічного аналізу не буде повною мірою забезпечувати безпечну та надійну стратегію українського підприємства. Поряд із стратегічним аналізом необхідно оцінити економічну безпеку підприємства.

Висновки. Кожен із методів стратегічного аналізу має свої переваги та застосування цих методів є важливим для підприємства. Для ефективного стратегічного управління необхідно підібрати комплекс методів стратегічного аналізу в поєднанні з оцінкою економічної безпеки підприємства, щоб вберегти його від потенційних загроз на шляху до обраної стратегії.

Оцінка економічної безпеки може здійснюватись за багатьма методами: моніторинг соціально-економічних показників, експертної оцінки, аналізу й оброблення сценаріїв, теоретико-ігрові моделі, метод інтегральних показників та багато інших.

Література

1. Сучасні проблеми менеджменту в міжнародному бізнесі : монографія / за ред. проф. В.І. Корольова. – К. : Вид-во "Магістр": ІНФРА-М, 2013. – 400 с.
2. Інструментарій стратегічного аналізу: класифікація, переваги та недоліки використання / І.С. Левик // Наука й економіка : зб. наук. праць. – 2010. – Вип. 2 (18). – С. 132-138.
3. Мороз Ю.Ю. Моніторинг як інструмент стратегічного аналізу в процесі управління економічним потенціалом підприємств АПК / Ю.Ю. Мороз // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – Сер.: Економічні науки. – Житомир : Вид-во ЖДТУ. – 2010. – Вип. 3 (ч.1) (53). – С. 240-274.
4. Мізюк Б.М. Основи стратегічного управління : підручник / Б.М. Мізюк. – Львів : Вид-во "Магнолія", 2009. – 544 с.
5. Наливайко А.П. Сучасний стан підприємства. Сучасний стан та напрямки розвитку : монографія / А.П. Наливайко. – К. : Вид-во КНЕУ, 2001. – 227 с.

Столяренко А.А. Методика стратегического анализа предприятий

Осуществлен обзор методов стратегического анализа предприятий. В частности проанализированы такие методы, как: SWOT-анализ, PEST-анализ, матрица Ансоффа, модель 5 конкурентных сил Портера, матрица MC/Kinsey, матрица ADL, метод дезагрегации целей. Проанализированы преимущества и недостатки данных методов. Приведен пример применения SWOT-анализа в международных компаниях. Составлена матрица спектра распространенных инструментов стратегического анализа. На основе данной матрицы объяснена неэффективность применения только одного метода. Предложен собственный методологический подход стратегического анализа предприятий. В комплексной методике стратегического анализа целесообразно применение метода оценки экономической безопасности для предотвращения опасности экономического состояния предприятия и эффективного внедрения стратегии развития предприятия.

Ключевые слова: стратегическое управление, стратегический анализ, SWOT-анализ, PEST-анализ, матрица Ансоффа, модель 5 конкурентных сил Портера, матрица MC/Kinsey, матрица ADL, метод дезагрегации целей, экономическая безопасность.

Stolyarenko O.O. The Methodology of Strategic Analysis of Enterprises

The survey of strategic business analysis is made. In particular, the methods such as SWOT-analysis, PEST-analysis, Ansoff matrix, model 5 competitive forces Porter matrix I MC/Kinsey, matrix ADL, and also the method of disaggregation purposes are analysed. The advantages and disadvantages of these methods are analysed. An example of application of SWOT-analysis in international companies is given. Matrix spectrum for the most common

tools of strategic analysis is made. Inefficiency of using only one method is explained based on this matrix. Author's own methodological approach to strategic analysis of companies is proposed. In complex strategic analysis methods use of the method of estimation of economic security to prevent the danger of economic performance and effective implementation of development strategy is appropriate.

Key words: strategic management, strategic analysis, SWOT-analysis, PEST-analysis, Ansoff matrix, model 5 competitive forces Porter matrix MC/Kinsey, matrix ADL, method of disaggregation purposes, economic security.

УДК 336.7

Аспір. Д.С. Тарасюк¹ – Львівський НУ ім. Івана Франка

ЧИННИКИ РОЗВИТКУ РИНКУ КОРПОРАТИВНИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ

Досліджено проблему визначення чинників, які впливають на формування та функціонування ринку корпоративних цінних паперів. Виділено групи факторів економічного, політичного, соціально-психологічного, інфраструктурного та зовнішнього характеру. За результатами проведеного дослідження чинники структуровано за допомогою діаграми Ісікави. Описано вплив чинників політичного характеру на формування та розвиток ринку корпоративних цінних паперів.

Ключові слова: ринкова економіка, ринок корпоративних цінних паперів, регулювання ринку, чинники, ефективність, стратегія розвитку.

Постановка проблеми. Обов'язковою передумовою побудови та ефективного функціонування ринкової економічної системи в державі є наявність розвиненого ринку корпоративних цінних паперів. Нині в Україні однією з основних перешкод для суб'єктів господарювання є обмежений доступ до фінансових ресурсів – залучення зовнішнього фінансування є складним і тривалим процесом. Комерційні банки, у зв'язку з численними ризиками ведення підприємницької діяльності у сучасних умовах, істотно підвищили нормативи для надання кредитних позик, реально зробивши їх недоступними для підприємств. У таких умовах зростає роль ринку корпоративних цінних паперів як ефективного механізму акумуляції та перерозподілу вільних фінансових ресурсів. Очевидно, що у разі невиконання ринком корпоративних цінних паперів своїх основних функцій, виявлення чинників і характеру їхнього впливу допоможе сформувати таку стратегію розвитку, яка б максимально зменшила вплив негативних процесів. Саме у цьому контексті дане дослідження має особливо актуальне прикладне значення, оскільки дає змогу зрозуміти наслідки дії чинників, структурувати проблеми та недоліки, що ними зумовлені та, у підсумку, виділити шляхи їхнього розв'язання.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичним і практичним аспектам функціонування ринків корпоративних цінних паперів приділяли достатньо багато уваги зарубіжні науковці, зокрема: Р. Брейлі, Л. Гітман, Р. Кінг, К. Кларк, Р. Левін, Р. Мертон, Ф. Мишкін, М. Міркін, Р. Робінсон, Б. Рубцов, Дж. Тьюлз, Ф. Фабощі, У. Шарп, М. Шолз. Значний внесок у дослідження ринку цінних паперів здійснили й українські вчені, а саме: Г. Азаренкова, В. Базилевич, О. Василик, А. Даниленко, М. Крупка, Д. Леонов, І. Лютий, О. Мозговий,

¹ Наук. керівник: проф. М.І. Крупка, д-р екон. наук

С. Мошенський, Н. Науменкова, В. Опарін, А. Пересада, О. Підхонний, В. Плиса, Б. Пшик, І. Школьник.

Високо оцінюючи їхній вклад у вирішення проблем розвитку ринку корпоративних цінних паперів, відзначимо, що низка питань все ще залишається недостатньо вивченими, зокрема це стосується дослідження основних чинників, які впливають на формування та функціонування ринку корпоративних цінних паперів, особливо за сучасних умов поглиблення глобалізаційних процесів, трансформації ринкових відносин, посилення конкуренції та інтенсифікації виробничих й операційних процесів.

Метою роботи є класифікація та дослідження основних чинників, які впливають на формування та функціонування ринку корпоративних цінних паперів в Україні.

Результати дослідження. Сьогодні вивчення закономірностей розвитку економічних систем, шляхи вирішення основних проблем та досягнення визначених завдань, оптимізація процесів прийняття управлінських рішень навряд чи можливі без використання системного аналізу, який дає змогу врахувати сукупність чинників, що впливають на розвиток тих чи інших економічних процесів. Зокрема, застосування системного аналізу дасть змогу визначити функціональне навантаження і взаємозв'язок основних чинників впливу на ринок корпоративних цінних паперів, який є складною та багатогранною системою.

Поняття "чинник" у термінологічному словнику української мови тлумачиться як "умова, рушійна сила, причина будь-якого процесу, що визначає його характер або одну з основних рис" [1]. Інші словникові джерела визначають чинник як "окремий елемент, який сприяє перебігу того чи іншого явища, чинить вплив на суспільну діяльність". Дуже часто у наукових працях використовують термін "фактор", що є синонімом поняттю "чинник". З англійської термін "factor" характеризується як "те, що сприяє досягненню результату" [2]. Отже, з метою покращення розуміння проблематики формування ефективного ринку корпоративних цінних паперів, проведемо дослідження та виокремимо основні чинники, які впливають на його розвиток.

На думку І.О. Школьник [3, с. 248], всі фактори розвитку фінансового ринку поділяють на ті, що формуються під впливом інституційного середовища, та ті, формування яких здійснюється під впливом особливостей економічних відносин у країні. Своєю чергою, до першої групи науковець відносить рівень законодавчої та політичної стабільності, відкритість учасників ринку та рівень розвитку інститутів фінансового ринку. До другої групи належать загальні макроекономічні показники (обсяг і динаміка ВВП, галузева структура макроекономіки, регіональна структура економіки та зовнішньоекономічна кон'юнктура) та ті, які формуються у межах фінансової системи (фінансова глибина та рівень монетизації, стан державних фінансів, зокрема бюджетів різних рівнів, обсяг і структура динаміки заощаджень, структура джерел фінансування суб'єктів господарювання, динаміка та тенденції фінансових потоків тощо).

Міркін Я.М. виділяє "фундаментальні чинники", і відносить до них ті, які справляють найбільший вплив на формування та розвиток ринку цінних паперів у довготерміновій перспективі. Учений вважає, що позитивна ринкова

кон'юнктура залежить не тільки від зовнішніх відносно ринку чинників (структура власності, моделі економічної поведінки населення, галузева структура макроекономіки, фінансова глибина, вплив міжнародних ринків тощо), але й від архітектури самого ринку, яка може як стимулювати, так і, навпаки, зменшувати можливості ринку залучати фінансові ресурси та формувати позитивну ринкову кон'юнктуру [4, с. 74-75].

У дослідженні Міжнародного валютного фонду [5] чинники, що впливають на формування ринку корпоративних облігацій, поділять на чинники попиту та чинники пропозиції. Справді, у різних національних економічних системах рушійні сили розвитку ринку відрізняються між собою. У деяких країнах Латинської Америки каталізаторами активного зростання ринку корпоративних цінних паперів стала ефективна діяльність недержавних пенсійних фондів та компаній з управління активами, у країнах Азії, наприклад Малайзії та Південній Кореї, основними факторами стали проблеми, з якими стикнувся банківський сектор цих країн. Тобто чинниками попиту, по суті, можна вважати зростання фінансових ресурсів інституційних інвесторів (пенсійних фондів, страхових компаній, інститутів спільного інвестування) та необхідність диверсифікації їхніх активів. До чинників пропозиції можна віднести зростання фінансових потреб реального сектору економіки та неможливість покриття всіх цих запитів виключно банківським кредитуванням.

У науковій роботі, присвяченій факторам розвитку ринку цінних паперів в країнах, що розвиваються, Ч. Яртей поділяє чинники на дві групи: макроекономічні та інституційні [6]. До першої групи автор відносить рівень доходів, валові внутрішні інвестиції, розвиток банківського сектору, приплив приватного капіталу, макроекономічну стабільність. До другої групи належать політичні ризики, рівень законності та правопорядку, бюрократичні процедури державного апарату. Саме інституційні чинники автор вважає визначальними, оскільки вони створюють сприятливі умови та позитивний інвестиційний клімат, підвищують можливості залучення зовнішнього фінансування суб'єктів господарювання.

На основі проведеного емпіричного дослідження зробимо спробу структурувати чинники, що впливають на розвиток та формування ринку корпоративних цінних паперів і зобразити їх у вигляді діаграми Ісікави, яку ще називають "дерево проблем" (рис.). Метод графічного впорядкування чинників, що впливають на об'єкт аналізу, дає змогу нам зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки між ними та детальніше вивчити досліджуваний процес. Діаграму Ісікави використовують як аналітичний інструмент для перегляду можливих факторів та виокремлення найбільш важливих причин, дія яких породжує конкретні наслідки та піддається управлінню.

Основні чинники згруповано за п'ятьма категоріями: політичного, економічного, соціально-психологічного, інфраструктурного та зовнішнього характеру. Між наведеними вище факторами та ефективним ринком корпоративних цінних паперів існує взаємний вплив. Наприклад, рівень фінансового потенціалу держави закладає фундамент для розвитку ринку корпоративних цінних паперів, оскільки функціонування ефективного ринку без наявності достатнього обсягу фінансових ресурсів в економічній системі держави є неможливим. Вод-

ночас, ефективний та розвинений ринок корпоративних цінних паперів підвищує інвестиційну привабливість суб'єктів господарювання, що зумовлює зростання обсягів інвестицій в економіку, та, як наслідок, підвищує фінансовий потенціал. Такий двохсторонній характер впливу означає, що підвищення ефективності економічної системи загалом неможливе без дієвого ринку корпоративних цінних паперів.

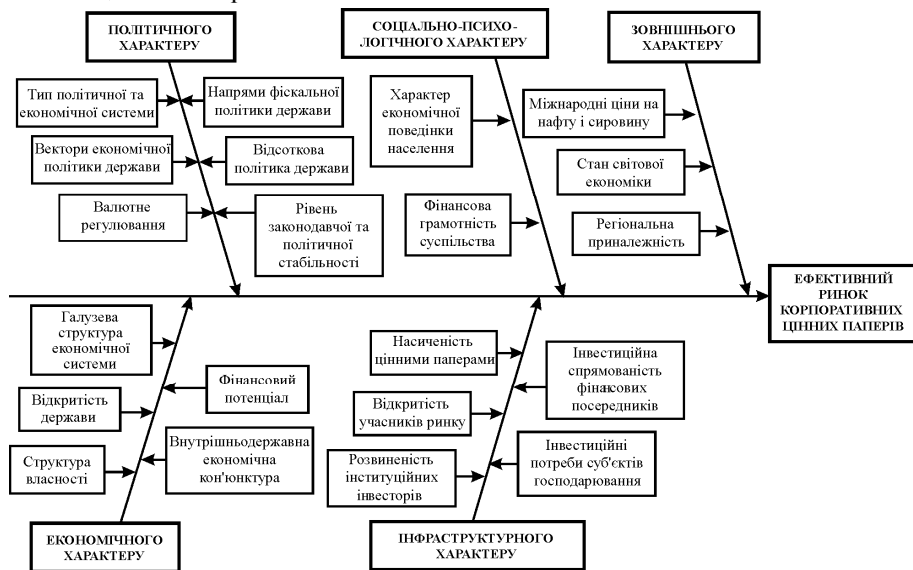

Рис. Основні чинники розвитку ринку корпоративних цінних паперів на основі моделі Ісікаві (авторська розробка)

Проаналізуємо основні чинники політичного характеру, оскільки сьогодні вітчизняна економічна система перебуває під потужним впливом держави. Тип політичної і економічної системи, рівень законодавчої та політичної стабільності, вектори економічної політики держави, напрями фіскальної політики, відсоткова політика та валютне регулювання відіграють важливу роль для розвитку ринку корпоративних цінних паперів.

Типи економічної і політичної системи визначають те, в якому правовому та економічному полі розвивається держава та, зокрема, фінансовий ринок. В основі ринку корпоративних цінних паперів повинна лежати децентралізація в прийнятті рішень емітентами та інвесторами. Адміністративна економіка, яка базується на концентрації влади, грошових ресурсів та власності виключно в управлінні держави чи обмеженого кола осіб не в змозі створити ефективний ринок цінних паперів, оскільки обмежує економічні та політичні свободи населення. Оптимальною економічною системою для формування ринку цінних паперів є ринкова економіка. Зокрема, Я.М. Міркін стверджує, що економічна свобода та вільна конкуренція сприяє зацікавленню як компаній-емітентів, так і інвесторів в ефективному функціонуванні ринку цінних паперів. Однак підкреслює, що поєднання сильної адміністративної економіки з стабільною політич-

ною системою також може забезпечити формування ефективного ринку, як у випадку з фондовим ринком Китаю [4].

Науковці виділяють три відзначні особливості інтенсивного розвитку ринку цінних паперів Китаю [7, с. 391-393]. По-перше, уряд використовував ринкові механізми в основному для фінансування державних підприємств, унаслідок чого більшість компаній, які пройшли лістинг на фондових біржах, були державної форми власності, а капітал, який вони залучали на одну третю, складався з приватного, дві третіх – державного (державні компанії з управління активами чи самі державні підприємства). По-друге, ринок цінних паперів Китаю розвивався в умовах жорсткого фінансового режиму, який проявлявся в тотальному контролі над міжнародними потоками капіталу та адміністративними обмеженнями, що накладались з метою зменшення потенційної конкуренції між різними фінансовими активами (банківськими депозитами, акціями компаній, корпоративними облігаціями і різними видами державних облігацій) у межах внутрішнього фінансового сектору. По-третє, ринок функціонує в умовах дуже слабкого правового захисту акціонерів, що є своєрідним парадоксом та викликає здивування для науковців та експертів, які вважають, що захист прав акціонерів є обов'язковою передумовою для ефективного розвитку ринку цінних паперів.

Забезпечення законодавчої та політичної стабільності має першочергове значення для ефективного функціонування економічної системи, розвитку фінансового ринку загалом. Законодавчі ініціативи щодо регулювання ринку корпоративних цінних паперів, діяльності фінансових посередників, визначення інструментів ринку, розкриття інформації та багато інших є обов'язковими як на етапі становлення ринку, так і у процесі його функціонування. Однак, при проведенні нормотворчої діяльності повинні братись за основу послідовність та відповідність завчасно визначеним пріоритетам. Адже на ринку корпоративних цінних паперів учасники прагнуть стабільності у законодавчій та політичній площинах. За умов політичної нестабільності та високих політичних ризиків знижується довіра як внутрішніх, так і, особливо, зовнішніх інвесторів до ринку, що стримує ефект його розвитку. На нашу думку, визначальним у політичній стабільності є забезпечення порядку, який повинен проявлятися в ефективній діяльності керівних державних структур, їхній легітимності та постійності норм і цінностей політичної культури.

Вектори економічної і фіскальної політики держави прямо впливають на інтереси учасників ринку корпоративних цінних паперів. Високе податкове навантаження, зовнішньоторговельні обмеження, нестабільна процентна політика, валютні коливання позначаються на діловій активності суб'єктів господарювання та створюють істотні деформації на ринку. І, навпаки, прозора податкова політика, стабільність національної валюти, підтримка національного товаровиробника, податкові стимули позитивно впливають на виконання ринком своїх основних функцій [4].

Відсоткова політика держави відіграє істотне значення при виборі джерел залучення капіталу компаніями. До прикладу, підвищення відсоткових ставок національного банку впливає на вартість банківських кредитів, тобто такий

ресурс фінансування стає дорожчим для підприємств. Відповідно, це стимулює використання корпоративних цінних паперів з метою залучення додаткового фінансування компаніями. В Україні, станом на серпень 2014 р., відсоткові ставки за банківськими кредитами у гривні для юридичних осіб коливалися у межах 23-25 %. Залучення коштів шляхом емісії корпоративних цінних паперів у серпні 2014 р. коштувало для емітентів у середньому 15-20 %. Тобто існують переваги для використання інструментів ринку корпоративних цінних паперів українськими суб'єктами господарювання. Втім окрім монетарної політики держави, відіграє роль і формування відсоткової політики щодо державних позикових інструментів, зокрема зниження ставок за облігаціями внутрішньодержавних позик стимулює переливання капіталу з корпоративного сегменту в державний.

Валютне регулювання є істотною умовою, яка визначає привабливість ринку як для іноземних, так і для внутрішніх інвесторів. Спричинена неефективними діями держави нестабільність валютного курсу викликає недовіру до національної валюти, що проявляється в небажанні резидентів заощаджувати та інвестувати кошти в національній грошовій одиниці у зв'язку з її можливим знеціненням. Високі валютні ризики призводять до зменшення зацікавлення вітчизняних інвесторів в акціях та корпоративних облігаціях, емітованих в національній валюті, а додаткові валютні обмеження, які часто вводяться з метою стабілізації національної грошової одиниці, відлякують діючих інвесторів. Саме тому важливою є стабільна та виважена політика держави у валютній сфері, яка проявляється в удосконаленні правил роботи учасників валютного і фондового ринку, знятті валютних обмежень та лібералізації валютного ринку, розширенні методів страхування валютних ризиків, прогнозованості валютних інтервенцій в контексті виконання основної функції валютного регулювання – забезпечення стабільності національної валюти.

Зауважимо, що фінансовий ринок окремої країни прямою мірою залежить від стану світової економіки загалом, ділової активності, кількості інвестицій в реальний сектор економіки тощо. Як зазначає Г. Азаренкова, незважаючи на те, що ринок цінних паперів та реальний сектор економіки є автономними системами, між ними існують реальні взаємозв'язки – фондовий ринок справляє значний вплив на реальний сектор, насамперед в умовах посилення невизначеності. Коли економіка стабільно зростає, то шок із боку фондового ринку істотно не впливає на її "стійкість", оскільки в умовах відносної незалежності фірм від зовнішнього фінансування негативний шок у вигляді зменшення можливостей отримання кредитних ресурсів не впливає на перспективу фірм продовжувати розпочаті проекти [8, с. 5].

Отже, на основі описаних вище чинників, а також під впливом загальносвітових тенденцій формується ринок корпоративних цінних паперів. Визначення напрямків державної регуляторної політики є неможливим без дослідженням всіх чинників, що впливають на його розвиток. Використовувати зарубіжну практику формування ринку можна тільки частково, у зв'язку з численними розбіжностями внутрішнього характеру, а спроби механічного копіювання досвіду розвинених країн у цій сфері можуть бути неефективними. Проте за ос-

нову, все ж, беруть певні моделі, які є базою у всіх країнах, проте зі своїми відмінностями та особливостями.

На наш погляд, український фінансовий ринок, маючи більше ознак при-таманних саме банкоцентричній моделі, все ж, повинен розвиватися у змішаній системі, використовуючи передові світові практики формування ефективного ринкового механізму, та, безумовно, зважаючи на особливості української ментальності, традиції та інші чинники, що пов'язані зі становленням української державності. Адже в умовах глобалізації та активної транскордонної співпраці фінансові ринки все більше почали інтегруватись – створюються універсальні фінансові організації, які у своїй діяльності об'єднують як банківське кредитування, так і фінансування на ринку цінних паперів. За таких умов ефективним є розвиток ринку цінних паперів, який поряд із банківським кредитуванням створюватиме ефективний механізм перерозподілу фінансових ресурсів.

Висновки. Результати проведеного дослідження дають змогу оцінити всю складність і необхідність такого процесу як оцінка чинників, що впливають на формування та функціонування ринку цінних паперів. Виділено групи чинників економічного, політичного, соціально-психологічного, інфраструктурного та зовнішнього характеру. Дослідження дало змогу дійти висновку, що, хоча ринок є автономною системою, на його формування та розвиток справляють вплив всі сегменти економічної системи, проте характер цього впливу є взаємним, тобто має двосторонній характер. У перспективі подальші дослідження доцільно здійснювати у напрямку пошуку ефективних методів кількісного оцінювання впливу основних чинників на розвиток ринку корпоративних цінних паперів.

Література

1. Академічний тлумачний словник української мови. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://sum.in.ua/s/fundamentaljnyj>.
2. Dawn Freshwater, Sian Maslin-Prothero Blackwell's Nursing Dictionary. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.worldcat.org/title/blackwells-nursing-dictionary/oclc/249316169>.
3. Школьник І.О. Фінансовий ринок України: сучасний стан і перспективи розвитку : монографія / І.О. Школьник. – Суми : Вид-во ВВП "Мрія-1", 2008. – 348 с.
4. Миркин Я.М. Рынок ценных бумаг России: воздействие фундаментальных факторов, прогноз и политика развития / Я.М. Миркин. – М. : Изд-во "Альпина Паблишер", 2002. – 624 с.
5. Global Financial Stability Report. Market Developments and Issues. – IMF, September 2005. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.imf.org/External/Pubs/FT/GFSR/2005/02/index.htm>.
6. Charles Amo Yartey. The Determinants of Stock Market Development in Emerging Economies: Is South Africa Different? – IMF Working paper WP/08/32. – 2008. – 31 p.
7. Sonia M.L. Wong China's Stock Market: A Marriage of Capitalism and Socialism / M.L. Sonia. – Cato journal. – 2006. – Vol. 26, issue 3. – Pp. 389-424.
8. Азаренкова Г.М. Основні тенденції розвитку фондового ринку в посткризовий період / Г.М. Азаренкова, І.В. Шкодіна // Вісник НБУ : наук.-практ. журнал. – 2012. – № 2. – С. 3-7.

Тарасюк Д.С. Характеристика основных факторов формирования и функционирования рынка корпоративных ценных бумаг

Исследована проблема определения факторов, влияющих на формирование и функционирование рынка корпоративных ценных бумаг. Выделены группы факторов экономического, политического, социально-психологического, инфраструктурного и внешнего характера. По результатам проведенного исследования факторы структуриро-

вано с помощью диаграммы Исикавы. Описан характер влияния политических факторов на становление и развитие рынка корпоративных ценных бумаг.

Ключевые слова: рыночная экономика, рынок корпоративных ценных бумаг, регулирование рынка, факторы, эффективность, стратегия развития.

Tarasjuk D. Some Characteristics of the Main Factors of Corporate Securities Market Formation and Functioning

The article is dedicated to factors affecting formation and functioning of the corporate securities market. The groups of factors of economic, political, social, psychological, infrastructure and external nature are specified. According to the results of the research all factors are structured using Ishikawa diagram. The impact of political factors on the formation and development of the corporate securities market is described.

Key words: market economy, corporate securities market, market regulation, factors, effectiveness, development strategy.

УДК 330:341.4(477.84)

*Наук. співроб. О.І. Шевчук, канд. екон. наук –
ІРД НАН України; проф. Я.В. Шевчук, д-р екон. наук –
Тернопільський інститут соціальних та інформаційних технологій*

ОЦІНЮВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ЕКОНОМІКИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Здійснено аналіз структури економіки регіону на прикладі Тернопільської області. Досліджено структурні пропорції та співвідношення між окремими складовими економіки регіону за різними показниками. Визначено структурні деформації в регіоні та здійснено їх оцінку. Сформовано пріоритети структурної корекції економіки Тернопільської області. Виявлено наявність депресивних територій в межах області, деградацію розвитку більшості малих міст, руйнування опорного каркасу території регіону внаслідок інтенсивного руйнування автотранспортної інфраструктури. Окреслено першочергові пріоритети реалізації стратегії структурної перебудови економіки Тернопільської області.

Ключові слова: структура, структура економіки регіону, структурні пропорції, структурні деформації, стратегія структурної перебудови, інноваційна інфраструктура, інвестиційний клімат.

Проблеми стану територіальної структури економіки регіонів розглянуто в наукових працях таких вітчизняних вчених, як: Ф.Д. Заставного [3], С.В. Коляденко [8], О.Г. Топчієва [10], М.А. Хвесика [6], Л.Г. Чернюк [4], О.І. Шаблія [9] та ін. Серед зарубіжних вчених одними з перших територіальну структуру досліджували В. Крісталер, А. Льош [5], Й. Тюнен, А. Вебер [7].

Структура економіки регіону – це відображення будови економіки регіону як системного утворення. Іншими словами, структура економіки регіону як складної і відносно самостійної системи, тобто сукупності підсистем та елементів, між якими існують взаємозв'язки, – це співвідношення між цими підсистемами та елементами. Оскільки ці співвідношення можна окреслити чи відобразити різними одиницями виміру, то таких відображень може бути дуже багато. Вони характеризують структуру економіки регіону в різних зрізах і аспектах.

За пропорціями між підсистемами та елементами економіки регіону можна свідчити про її стійкість, розвиненість, характер виробництва, особливості використання ресурсного потенціалу тощо. Якщо співвідношення за різними показниками є суперечливими, то це є підставою для твердження про на-

явність структурних диспропорцій. Поліпшення структури економіки регіону потребує її регулювання шляхом досягнення доцільних співвідношень між підсистемами та елементами економіки регіону.

При цьому пом'якшення структурних диспропорцій може бути досягнуто за умови здійснення обґрунтованої структурної корекції економіки регіону, а ліквідація диспропорцій потребує структурної перебудови економіки регіону загалом. Визначення мети, пов'язаної з поліпшенням структури економіки регіону, залежить від глибини диспропорцій та від наявних ресурсних можливостей на той чи інший період. Окреслення мети потребує виокремлення у межах регіональних стратегій окремого розділу з визначенням напрямів структурного корегування та встановленням пріоритетів структурної політики в регіоні.

Для того, щоб сформувати пріоритети структурної корекції економіки Тернопільської області, необхідно виявити структурні деформації та здійснити їх оцінювання. Аналізу структури економіки регіону повинно передувати вивчення загальноекономічних пропорцій, тобто співвідношень, що відображають місце економіки досліджуваного регіону в системі вищого порядку – національній економіці (табл.).

*Табл. Частка Тернопільської обл. за основними соціально-економічними показниками в Україні**

Показники	Частка області в Україні (%)
Територія	2,3
Населення	2,4
Економічно активне населення	2,1
Валовий регіональний продукт	1,2
Промислова продукція	0,5
Продукція сільського господарства	3,1
Вартість основних засобів	1,3
Інвестиції в основний капітал	1,0
Прямі іноземні інвестиції	0,2
Експорт продукції	0,2
Оборот роздрібної торгівлі	1,5

*Складено за даними Державної служби статистики України.
<http://www.ukrstat.gov.ua/>

Порівняння показників таблиці дає змогу зробити висновок про наявність дуже глибоких диспропорцій, пов'язаних із прямими іноземними інвестиціями та експортом продукції (їх питома вага є в 10 разів меншою, порівняно з питоною вагою території та населення), і глибоких диспропорцій, пов'язаних із виробництвом промислової продукції. Наведені показники засвідчують, що економіка Тернопільської обл. доведена до депресивного стану. Поліпшення ситуації можливе тільки за умови здійснення структурної перебудови господарства цього регіону.

Вивчення структурних пропорцій чи співвідношень між окремими складовими регіональної економіки можна здійснювати за різними показниками. Наприклад оцінювання структурних змін в економіці Тернопільської обл., яку наведено на рис. 1-2, здійснено за показниками обсягів реалізованої продукції. Обсяг реалізованої продукції робіт та послуг з 2006 по 2013 рр. у Тернопільській